

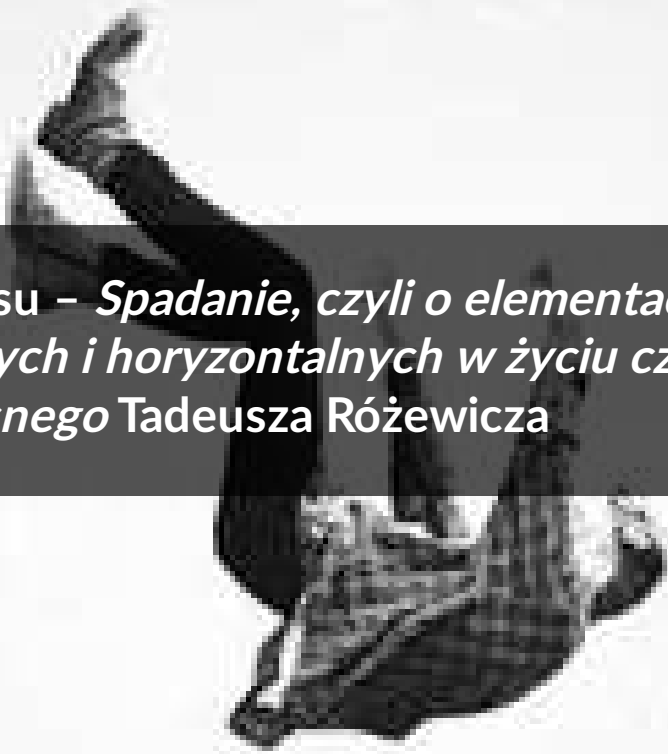

Tragizm losu – *Spadanie, czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego* Tadeusza Różewicza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tadeusz Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, s. 172–173.
- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Spadanie czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego*, [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. 8: *Poezje 2*, s. 387–396.

Tragizm losu – *Spadanie, czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego* Tadeusza Różewicza

Źródło: domena publiczna.

Gdy mówi się o kimś, że jest na dnie, zwykle na myśl przychodzą ludzie przechodzący życiowy kryzys: od czegoś uzależnieni, niekiedy bezdomni, zazwyczaj – zagubieni. Mówi się też jednak, że dopiero, gdy spadnie się na samo dno, można się od niego odbić. Tadeusz Różewicz w swoim tekście ukazuje tragiczny wymiar losu człowieka współczesnego, który nie doświadczy nigdy błogosławieństwa istnienia dna...

Twoje cele

- Wyjaśnisz, na czym polega problematyka moralna zawarta w poemacie Tadeusza Różewicza *Spadanie, czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego*.
- Nazwiesz i określisz funkcję środków stylistycznych w poemacie.
- Opiszysz znaczenie symboliki horyzontalnej i wertykalnej w utworze.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób forma poematu wpływa na interpretację jego problematyki.

Przeczytaj

Metafizyka w życiu człowieka

Człowiek Zachodu aż do XIX wieku odnajdywał stabilność egzystencjalną jedynie w **metafizyce**. Dawała ona gwarancję istnienia poznawalnej prawdy, możliwości dotarcia do istoty rzeczywistości i jej zrozumienia. „Ten dostęp możliwy był za sprawą *logos* – rozumu i słowa – pozostającego w odpowiedniości do rzeczy”¹. Dzięki tej metafizycznej stabilności było możliwe poznanie, zrozumienie i zaakceptowanie reguł rządzących światem. Wynikały z nich obiektywne zasady etyczne, które człowiek powinien przyjąć i stosować. Począwszy od średniowiecza źródłem owych zasad stał się Bóg uznawany za przyczynę wszystkiego i cel, do którego powinni dążyć ludzie.

W XIX wieku **ontologiczna** pewność została podana w wątpliwość. Filozofem, który zdiagnozował kryzys idei Boga jako źródła kodeksu etycznego, był Fryderyk Nietzsche. W swoich dziełach *Tako rzecze Zaratustra* oraz *Wiedza radosna* ogłosił „śmierć Boga”. Ta metafora miała oddawać kryzys wartości moralnych i odejście od wiary w obiektywny, naddany porządek, z którego wynikałyby uniwersalne prawa moralne. Według Nietzschego człowiek przestał odczuwać obecność Boga i metafizyczną podstawę wartości.

Carla Francesco Nuvolone lub Panfilo Nuvolone, *Bóg Ojciec*, 1. poł. XVII w.

Źródło: domena publiczna.

Metafizyka a twórczość Tadeusza Różewicza

Kwestie te stały się jednymi z najistotniejszych w twórczości Tadeusza Różewicza. Badacze literatury spierali się, czy jest on moralistą czy **nihilistą**. W licznych utworach pisał o kryzysie wartości, utracie ontologicznego centrum, śmierci Boga. Nie można jednak uznać, że Różewicz jako człowiek i jako pisarz całkowicie wyzbył się *sacrum*.

Literaturoznawca Tadeusz Drewnowski tak pisał o wspomnianych aspektach twórczości Różewicza:

Tadeusz Drewnowski

“ ***Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza***

Utraciwszy Boga, ludzie utracili duszę. O ile jednak utrata **dogmatycznego** Boga, według przywoływanego przeświadczenia poety, jest czymś nieodwracalnym, o tyle spowodowany tym zanik czy skarlenie duszy nie miały być nieuleczalne. Różewicz, jak się wydaje, nie podziela egzystencjalnej niewiary we wszelką ludzką **esencję**. Sacrum może być również świeckie. [...]

Współczesny świat, nie mający odwrotu w mityczno-dogmatyczną przeszłość, nie podźwignie się i nie będzie zdolny do rozwoju i nie będzie zdolny do rozwoju, jeśli nie stworzy własnej hierarchii wartości, własnego sacrum.

Różewiczowski człowiek [jest] pusty, bez środka, bez świeckiej również duszy [...]. Samotnie nie potrafi on stawić czoła życiu, toteż jego upadki są stokroć bogatsze niż przewidywał dekalog, różnokierunkowe (poemat *Spadanie*). Człowiek zdany jest na własną, lecz wspólnie tworzoną hierarchię wartości, świecką moralność, a nasz wiek XX dowodzi, jak zawodna jest pod tym względem wiara w człowieka, w społeczeństwo, państwo, organizacje polityczne. [...] Ta pesymistyczna diagnoza nie ma nic wspólnego z wyznawaniem, a także praktykowaniem nihilizmu. Jest jego zaprzeczeniem, podjęciem z nim walki [...].

Źródło: Tadeusz Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, s. 172–173.

Drewnowski wskazuje na obecne w twórczości Różewicza *sacrum*, które wcale nie musi być związane ze sferą religijną i odnosić się do dogmatycznego, czyli skonkretyzowanego Boga. Według Różewicza – jak twierdzi badacz – współczesny świat musi wypracować swoje własne *sacrum*. Drewnowski opisuje także Różewiczowskiego człowieka – pustego i pozbawionego duszy, którego celem powinno być stworzenie hierarchii wartości i moralności.

Jacek Malczewski, *Moja dusza*, z cyklu *Moje życie*, 1917

Źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

Poemat Różewicza

Poemat *Spadanie czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego* powstał w 1963 roku, ukazał się w tomie poetyckim *Twarz trzecia* w 1968 roku. Tytuł wskazuje czytelnikowi kierunek odczytania utworu, wprowadza bowiem pojęcia porządków **wertykalnego** i **horyzontalnego**, czyli związanego z pionem oraz poziomem. Pierwsze słowo tytułu poematu, „spadanie”, sugeruje, że owe porządki będą kluczowe w interpretacji dzieła.

((Tadeusz Różewicz

Spadanie czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego

Dawniej
bardzo bardzo dawno
bywało solidne dno
na które mógł się stoczyć
człowiek

człowieka który się znalazł na dnie
dzięki swej lekkomyślności
lub dzięki pomocy bliźnich

oglądano z przerażeniem
zainteresowaniem
nienawiścią
radością

wskazywano na niego
a on czasem dźwigał się
podnosił
splamiony ociekał

[...]

inne dno było przeznaczone
dla pań inne dla panów
w tamtych czasach bywały
na przykład kobiety upadłe
[...]

bywało niegdyś także drugie dno
obecnie istnieje jeszcze mgliste
wspomnienie
ale już dna nie ma
i nikt nie może
stoczyć się na dno
ani leżeć na dnie

Dno o którym wspominają
nasi rodzice
było czymś stałym
na dnie
jednak
było się kimś
określonym
człowiekiem straconym
człowiekiem zgubionym
człowiekiem który

dźwiga się
z dna

z dna można też było
wyciągać ręce wołać „z głębokości”
obecnie gesty te nie mają większego
znaczenia
w świecie współczesnym
dno zostało usunięte

[...]

La Chute Upadek
jest możliwy jeszcze
tylko w literaturze
w marzeniu gorączce
pamiętacie to opowiadanie

o porządnym człowieku

nie skoczył na ratunek
o człowieku który uprawiał „rozpustę”
kłamał bywał policzkowany
za to wyznanie
wielki zmarły może ostatni
współczesny moralista francuski
otrzymał w roku 1957
nagrodę

jak niewinne bywały upadki

pamiętacie
z dawnych bardzo dawnych
czasów

Wyznania

Confessiones

biskupa Hippo Regius

W sąsiedztwie naszej winnicy była grusza, pełna owoców, nie nęcących ani kształtem, ani smakiem. Do jej otrzęsienia i zabrania gruszek udaliśmy się, niecni młodzieńcy, późną nocą, przeciągnąwszy aż do tego czasu zgubnym zwyczajem zabawę na placu. Zabraliśmy stamtąd ogromną ilość nie na naszą ucztę, lecz chyba aby rzucić wieprzom, choć nieco zjedliśmy; dopuściliśmy się tego tym chętniej, że nie było wolno. Oto serce moje, Boże, oto serce moje, nad którym się ulitowałeś, gdy znalazło się na dnie przepaści...

„na dnie przepaści”

grzesznicy i pokutnicy

święci męczennicy literatury

baranki moje

jesteście jak dzieci przy piersi

które wejdą do Królestwa

(szkoda że go nie ma)

– Czy ojciec wierzy w Boga – zawołał znów Stawrogin.

– Wierzę.

– Jest powiedziane, że wiara góry przenosi. Gdy wierzysz, a każesz górze, aby się ruszyła, to się ruszy... przepraszam, że płaczę. A jednak zaciekawia mnie: czy ojciec ruszy z miejsca górę?

takie pytania zadawał „potwór” Stawrogin

a pamiętacie jego sen

obraz Claude’a Lorraina

W Galerii Drezdeńskiej

„mieszkali tu piękni ludzie”

Tymczasem

dna już nie było
mino woli zrozumiała to
pewna panienka z Paryża
i napisała wypracowanie
o spółkowaniu witaj smutku
o śmierci witaj smutku
[...]

panienka pani ta
panienka ta pani ta
zrozumiała że nie ma Dna
[...]

a to co było niegdyś
przedsionkiem piekła
zostało zmienione
przez modną literatkę
w vestibulum
vaginae

Zapytajcie rodziców
być może pamiętają jeszcze
jak wyglądało dawne Dno
dno nędzy
dno życia
dno moralne
[...]

czasem mam wrażenie
że dno współczesnych
leży płytko tuż pod powierzchnią
życia
ale to chyba jeszcze jedno złudzenie
być może istnieje w „naszych czasach”
potrzeba budowy

nowego przystosowanego
do naszych potrzeb
Dna

Mondo Cane
dlaczego ten obraz zrobił na mnie
wielkie wrażenie rosnące jeszcze
ciągle rosnące
[...]

spadając uprawiamy nasze ogrody
spadając wychowujemy dzieci
spadając czytamy klasyków
spadając skreślamy przymiotniki

słowo spadnie nie jest
słowem właściwym
nie objaśnia tego ruchu
ciała i duszy
w którym przemija
człowiek współczesny

zbuntowani ludzie
potępione anioły
spadały w dół
człowiek współczesny
spada we wszystkich kierunkach
równocześnie
w dół w górę na boki
na kształt róży wiatrów

dawniej spadano
i wznoszono się
pionowo
obecnie

spada się poziomo

Źródło: Tadeusz Różewicz, *Spadanie czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego*, [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. 8: Poezje 2, s. 387–396.

W utworze pojawiają się dwa porządki, zasygnalizowane już w tytule: wertykalny, czyli pionowy, oraz horyzontalny, czyli poziomy. Kulturowo obu tym porządkom przypisuje się odmienne wartości i asocjacje. Pozycja wertykalna, pionowa, wyprostowana kojarzy się z siłą, mocą, wyższością. Umożliwia wartościowanie: to, co położone niżej, związane jest ze słabością, ale i doczesnością, świeckością. To, co wyżej – stanowi sferę *sacrum*. Porządek horyzontalny zaś umożliwia wskazanie kierunków: odróżnienie stron prawej oraz lewej. Kulturowo wartościowana jest strona prawa: ona związana jest z męskością, siłą, świętością. Strona lewa wyznacza przestrzeń słabości, żeńskości.

Poemat Różewicza został skonstruowany przy użyciu techniki kolażu. Jest to metoda polegająca na komponowaniu tekstu przy użyciu cytatów pochodzących z innych tekstów, odwołań do tradycji literackiej.

Claude Lorrain, *Krajobraz z Akisem i Galateą*, 1657

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

dogmat

(gr. *dóγμα* – sąd, orzeczenie, nauka) w teologii chrześcijańskiej prawda uznana przez dany Kościół za objawioną przez Boga, stanowiąca artykuł wiary; twierdzenie

przyjmowane za prawdziwe jedynie na mocy autorytetu wygłaszającej je osoby

esencja

(łac. *essentia* – istota) według Arystotelesa zespół cech trwałych bytu wyznaczających ogół jego cech swoistych; najistotniejsza treść, składnik czegoś

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – ‘to, co po fizyce, ponad fizyką’) jedna z głównych dyscyplin filozofii rozważająca ogólne własności bytu i ostateczne przyczyny rzeczy; w potocznym rozumieniu oznacza wszystko to, co wybiega poza możliwość naukowego wyjaśnienia

nihilizm

(łac. *nihil* – nic) termin filozoficzny oznaczający negację ogólnie przyjętych wartości

ontologia

(gr. *on óntos* – będący, byt; *lógos* – słowo, nauka, teoria) termin zwykle używany zamiennie z terminem „metafizyka”; nauka filozoficzna, której przedmiotem są podstawowe kwestie dotyczące istoty i przyczyny bytu

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem i podaj wspólne cechy utworów, do których nawiązuje Różewicz w poemacie. Wyjaśnij, w jaki sposób wykorzystuje je w utworze.

Polecenie 2

Na podstawie treści schematu podaj, w których tekstach pojawiają się i w jaki sposób zostają wykorzystane porządki wertykalny oraz horyzontalny.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wypisz związki frazeologiczne z tekstu *Spadanie, czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego*.

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj podane cytaty do grup odnoszących się do dwóch planów czasowych w poemacie Różewicza.

Dawniej

"Dno o którym wspominają/ nasi rodzice"

"a to co było niegdyś"

Teraz

"w świecie współczesnym/ dno zostało usunięte"

"zapytajcie rodziców/ być może pamiętają jeszcze"

"obecnie spada się"

"bywało niegdyś także drugie dno"

"pamiętacie/ z dawnych bardzo dawnych/ czasów"

"dawniej spadano"

"Dawniej/ bardzo bardzo dawno"

"tymczasem"

"obecnie istnieje jeszcze mgliste/ wspomnienie"

"obecnie gesty te nie mają większego/ znaczenia"

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, czemu służy wprowadzenie dwóch planów czasowych do utworu.

Ćwiczenie 4

Nazwij podane środki stylistyczne i wyjaśnij ich funkcję w tekście.

Cytat	Nazwa środka stylistycznego	Funkcja
"bywało solidne dno/ na które mógł się stoczyć/ człowiek"		
"swoje dno miał polityk/ kapłan kupiec oficer/ kasjer i uczony"		
"obecnie gesty te nie mają większego/ znaczenia"		
"jesteście jak dzieci przy piersi/ które wejdą do Królestwa/ (szkoda że go nie ma)"		
"Musiał głęboko wierzyć w Człowieka/ musiał głęboko kochać Dostojewskiego/ musiał cierpieć na tym/ że nie ma piekła nieba"		
"pewna panienska z Paryża/ i napisała wypracowanie/ o spółkowaniu witaj smutku/ o śmierci witaj smutku"		

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, posługując się cytataми, na czym polega zastosowana w poemacie technika kolażu. Napisz, jak współgra ona z problematyką utworu.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij symbolikę wertykalną i horyzontalną w poemacie Tadeusza Różewicza.

Ćwiczenie 7

Wypisz z tekstu wiersza cztery dowolne fragmenty ironiczne. Wyjaśnij, na czym polega ironia.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij w 8-10 zdaniach, na czym polega tragizm człowieka współczesnego w poemacie *Spadanie*.

Praca domowa

Rozwiń myśl zawartą w wierszu Tadeusz Różewicza *Spadanie...*, że człowiek współczesny spada we wszystkich kierunkach równocześnie. Twoja praca powinna zawierać 400 słów.

Dla nauczyciela

Autor: Paulina Król

Przedmiot: Język polski

Temat: Tragizm losu – *Spadanie, czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego* Tadeusza Różewicza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
- 8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawnomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

37) wybrane wiersze następujących poetów: Stanisław Baliński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Kazimierz Wierzyński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Czesław Miłosz, w tym wybrane wiersze z tomu Ocalenie oraz Traktat moralny (fragmenty), Tadeusz Różewicz, Miron Białoszewski, Jarosław Marek Rymkiewicz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, w tym wybrane wiersze z tomów Pan Cogito oraz Raport z oblężonego miasta, Halina Poświatowska, Stanisław Barańczak, Marcin Świetlicki, Jan Polkowski, Wojciech Wencel;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- tworzy piramidę wartości i moralności Różewiczowskiego człowieka;
- nazywa i określa funkcję środków stylistycznych w poemacie;
- opisuje znaczenie symboliki horyzontalnej i wertykalnej w utworze;
- wskazuje wspólne cechy utworów, do których nawiązuje Różewicz w poemacie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- piramida wartości.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał „Tragizm losu – *Spadanie, czyli o elementach wertykalnych i horyzontalnych w życiu człowieka współczesnego* Tadeusza Różewicza”.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z sekcją „Przeczytaj”, a zwłaszcza widocznym w tytule lekcji poematem Różewicza.
3. Nauczyciel poleca uczniom przeczytanie powieści *Witaj smutku*, chętne osoby czytają również *Biesy* lub *Upadek*. Uczniowie powinni przynieść na lekcję *Wyznania* i *Biblię*.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel sprawdza przygotowanie do lekcji. Uczniowie zapoznają się z treścią ćwiczenia 1 w sekcji „Sprawdź się”. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne odczytanie pomysłów.
2. Nauczyciel wspólnie z uczniami ustala cele zajęć i kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie tworzą trzy grupy. Nauczyciel rozdaje każdej z nich brystol i pisaki. Informuje, że zadaniem każdej grupy jest rozrysowanie piramidy wartości i moralności Różewiczowskiego człowieka. Uczniowie mają wyznaczony czas na wykonanie zadania.

Następnie rozpoczyna się prezentacja. Uczniowie oceniają pracę swoją oraz innych zespołów.

2. Nauczyciel prosi chętnych uczniów o wyjaśnienie, w jaki sposób przeczytane w domu książki łączą się z dzisiejszym tematem lekcji. Następnie uczniowie zapoznają się z sekcją „Schemat” i w przyniesionych na lekcję książkach szukają cytatów odpowiadającym wybranym kontekstom.
3. Uczniowie wykonują ćwiczenie 2 i 3 z sekcji „Sprawdź się”.
4. Nauczyciel rozdaje *Słowniki terminów literackich* i następuje wspólne rozwiązanie ćwiczeń 4, 5 i 6. w formie burzy mózgów. Nauczyciel moderuje.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie wraz z nauczycielem podsumowują wnioski z dyskusji kończącej fazę realizacyjną i próbują ustalić odpowiedź na pytania:
 - Na czym polega tragizm człowieka współczesnego w poemacie *Spadanie*?
 - W jaki sposób forma poematu wpływa na interpretację jego problematyki?Każdy uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabytą wiedzę i umiejętności.

Praca domowa:

1. Rozwiń myśl zawartą w wierszu T. Różewicza *Spadanie...*, że człowiek współczesny spada we wszystkich kierunkach równocześnie. Twoja praca powinna zawierać 400 słów.

Materiały pomocnicze:

- Kazimierz Wyka, *Różewicz parokrotnie* Warszawa 1977.
- Robert Cieślak, *Oko poety. Poezja Tadeusza Różewicza wobec sztuk wizualnych*, Gdańsk: słowo-obraz terytoria, 1999.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Schemat” do podsumowania lekcji.